

Sosyal Sınıf ve Sınıfcılık: Psikolojik Danışmadaki Yansımaları

Social Class and Classism: Reflections on Counseling

Uğur ŞEKER^[1] İbrahim KEKLİK^[2]

Başvuru Tarihi: 17 Mart 2023

ÖZ

Kabul Tarihi: 28 Nisan 2023

Dezavantajlı gruplar, dezavantajlı olmayan bireylerle karşılaştırıldığında ruh sağlığı bakımından daha yüksek risk taşımaktadır. Dezavantajı oluşturan unsurun ne olduğu ve bireylerin hayatını nasıl etkilediği konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Bireylerin dini yönelim, etnik köken, cinsel yönelim, engellilik, yoksulluk, yaş gibi faktörler bakımından dezavantajlı konumda olabilecekleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Sosyal sınıf ve sınıfcılık kavramları ise toplumsal tabakalar arasındaki sosyo-ekonomik refah farkının dezavantajlı bireylerin hayatına olumsuz yansımalarına rağmen araştırma sahasında ihmal edilmiş görünmektedir. Sosyal sınıf farklılıklarının ve bu farklılıkların yarattığı etkilerin ihmal edilmesi, dezavantajlı bireylerin ruh sağlığı hizmetlerinden işlevsel biçimde yararlanamamasına ortam hazırlamaktadır. Bu nedenle ruh sağlığı uzmanlarının hizmet sundukları grupların sosyo-ekonomik statülerini ve sınıfsal parametrelerini göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Bu çalışma psikolojik danışmanların sosyal sınıf ve sınıfcılık kavramları, bu kavramların psikolojik danışma sürecine yansımaları hakkındaki farkındalıklarının iyileştirilmesinin amaçlandığı bir derleme çalışmasıdır. İlk olarak sosyal sınıf ve sınıfcılık kavramları tanımlanmış, ardından psikolojik danışma sürecinde yaşanabilecek zorluklara değinilmiştir. Son olarak psikolojik danışmanlar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: sosyal sınıf, sınıfcılık, psikolojik danışma

Received Date: 17 March 2023

ABSTRACT

Accepted Date: 28 April 2023

Disadvantaged groups are at greater risk for mental health issues compared to privileged groups. A rich variety of studies has explored factors leading to disadvantageous positions in societies and how it affects the life of individuals. These studies report that individuals may be in a disadvantageous position in terms of factors such as religion, ethnicity, sexual orientation, disability, poverty and age. Of the major factors leading to disadvantageous positions, social class and classism seem to be neglected in spite of the fact that disadvantaged persons suffer from the consequences of the socio-economic gap between the social classes. Neglect of these issues withhold disadvantaged persons from mental health services. For this reason, mental health professionals should consider the socio-economic and class-based parameters of the clients. This study is a review aiming to improve psychological counselors' awareness of the concepts of social class and classism and the reflection of these concepts in the counseling process. First, the concepts of social class and classism were defined, then the resulting difficulties that could be experienced in the counseling process were mentioned. Finally, suggestions were presented to counselors.

Keywords: social class, classism, counseling

Atıf Cite Şeker, U., & Keklik, İ. (2023). Sosyal sınıf ve sınıfcılık: Psikolojik danışmadaki yansımaları. *Humanistic Perspective*, 5 (2), 760-782. <https://doi.org/10.47793/hp.1266728>

^[1] Doktora Öğrencisi | Hacettepe Üniversitesi | Eğitim Fakültesi | Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık | Ankara | Türkiye | ORCID: 0000-0002-7106-6301 | ugursekerpdr@gmail.com

^[2] Prof. Dr. | Hacettepe Üniversitesi | Eğitim Fakültesi | Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık | Ankara | Türkiye | ORCID: 0000-0002-8442-995X

GİRİŞ

Bireyleri birbirlerinden farklı kılan sayısız etmen bulunmaktadır. Biyopsikososyal bir varlık olarak insanın gelişim sürecinde biyolojik etmenlerin yanı sıra psikolojik ve kültürel (*bağlamsal*) koşullar da rol oynamaktadır (Santrock, 2011). Genel olarak kültür kavramının çatısı altında birleştirilen bu çevresel koşullar bireylerin etnik kökenini, dini inançlarını, cinsiyetini, cinsel yönelimini ve bununla birlikte birçok kavramı içerebilmektedir (Sue vd., 1992). Psikolojik danışma alanı da danışanlara sunulacak hizmetin etkililiğini iyileştirmek üzere çok kültürlü bir perspektifi benimsemiş ancak bu anlayış uzun bir süre boyunca ırk ve etnik köken tabanında kendini göstermiştir. Zamanla bu kapsam genişlemiş ve psikolojik danışmada çok kültürlülük perspektifi, içerisinde “*sosyal sınıf*” (*social class*)” gibi kavramları da barındırmaya başlamıştır. Irk, cinsel yönelim, engellilik gibi kültürel unsurlar bakımından ötekileştirilen gruplar oluşabildiği gibi kimi birey ve/veya topluluklar da sosyal sınıf kavramı bakımından marjinalize edilebilmektedir (Smith vd., 2008). Yeteri kadar çaba gösteren herkesin istediklerini elde edebileceği varsayımından hareket eden fırsat eşitliği ilkesi sosyal sınıf farklılıklarının etkisini gölgelese de düşük düzeyde gelire sahip olmak sınıflar arasındaki farkın açılmasına neden olmaktadır (Kraus ve Stephens, 2012). Sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireyler içerisinde rekabeti barındıran bu süreçte diğerleriyle eşit koşullarda bulunmamakta ve barınma, sağlıklı beslenme, faturaların düzenli ödenebilmesi, çocukların nitelikli eğitim alabilmesi, yeterli sağlık hizmeti alabilme gibi temel ihtiyaçların finanse edilebilmesi noktasında zorluklar yaşayabilmektedir (Lott, 2012). Gözle görülür bu zorlukların yanı sıra sınıf farklılıklarından doğan etiketlenme, damgalanma gibi toplumsal baskılarla da başa çıkmak zorunda kalabilmektedir. Sınıf farklılıkları bakımından dezavantajlı olan bireylerin yaşadıkları bu toplumsal baskıyı içeren zorluklara bakıldığında ise “tembel, aptal” gibi sınıflandırmalara maruz kalmak (Cozzarelli vd., 2001), ana akım medyada “kaba, kirli, bağımlı” gibi olumsuz özelliklerle yer bulmak (Bullock vd., 2001), işyerinde alınan kararlarda paydaş olamamak (Smith, 2008) gibi sorunlar göze çarpmaktadır. Sosyal sınıflar bazında eşitliksiz değerlemeyi ve ayrımcılığı içeren bu tutum, politika ve uygulamalar sınıfçılık (*classism*) kavramı ile ilişkilidir ve aynı zamanda sınıfsal bakımdan dezavantajlı olan bireylerin sistematik bir baskıya maruz kalmasına neden olmaktadır (Collins ve Yeskel, 2001; akt. Smith, 2008).

Sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireyler kontrol edilemeyen yaşam olayları karşısında daha savunmasız olabilmektedir. İşsizlik, suç oranının yüksek olduğu bölgelerde yaşamak zorunda kalmak, maddi geçim zorlukları yaşamak gibi durumlar bu bireyleri ruhsal rahatsızlıklar konusunda risk grubuna sokmaktadır (Belle vd., 2000; Dragano vd., 2022). Ne var ki sosyal sınıf bakımından dezavantajlı olan ve sınıfçılığa maruz kalan bireylerin psikolojik yardım almaya ilişkin tutumları olumsuz olma eğilimindedir (Choi ve Miller, 2018; Eisenberg vd., 2007).

Lott (2002) dezavantajlı bireylerin psikolojik yardım süreçlerinin kısa süreli ve ilaç tedavisi odaklı olma eğiliminde olduğunu ve bu bireylerin psikolojik yardım süreçlerinde de sınıfcılığa maruz kalabildiklerini ifade etmektedir.

Yoksulların psikolojik hizmetlerden yararlanma süreçleri psikolojik danışmanların sınıfcı önyargıları (Lott, 2002), danışanların psikolojik danışmandan kaynaklı algıladıkları sınıfcı davranışlardan ötürü terapötik ilişkinin gelişmemesi (Smith, 2005), geçmiş sınıfcılık deneyimleri nedeniyle kurumsal yapılara güven duymakta zorlanması (Joy, 2022) gibi etmenlerden ötürü sınıfcılıktan kaçınılmaz olarak etkilenmektedir. Kültüre duyarlılık perspektifini doğal olarak içinde barındıran psikolojik danışma uygulamalarında psikolojik danışmanların farkındalık sahası dışındaki tutumları ve danışanların önyargıları gibi nedenlerle sınıfcılığın olumsuz etkilerine rastlanabilmektedir. Ancak bu konu alanyazında yeteri kadar yer bulamamıştır.(American Psychological Association [APA], 2019; Liu vd., 2004; Smith, 2005; Thompson ve Subich, 2013). Psikolojik danışma alanı içerdiği çok kültürlülük, kapsayıcılık ve hak savunuculuğu gibi anlayışların da yardımıyla sosyal sınıf ve sınıfcılık konusunda dezavantajlı olan bireylerin görmezden gelinmeyeceği bir sosyal adalet ortamı tesis etme çabalarına ev sahipliği yapabilecek niteliktedir (Hernandez, 2013). Psikolojik danışma ve rehberlik alanında sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerle ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında genel itibarı ile sosyo-ekonomik statü değişkeninin işe koşulduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik statü bireylerin gelir, eğitim, meslek gibi değişkenler bakımından toplumsal hiyerarşideki konumları ve sıralamaları anlamına gelmekte ve sosyal sınıf kavramı ile kıyaslandığında daha nesnel bir yapıya sahip olduğu, ölçüm kolaylığı sağladığı için araştırmalarda işe koşulmaktadır (Manstead, 2018). Sosyo-ekonomik statü sosyal sınıf yapısının oluşumunda önemli bir role sahip olsa da bireylerin yalnızca bu hiyerarşideki sıralamalarına ilişkin algıları, sınıf farklılıklarının oluşturduğu sosyo-kültürel farklılıkları açıklamada yeterli görülmemektedir. Sosyal sınıf, sosyo-ekonomik statü değişkeninin tek başına açıklayamayacağı kültürel normları, sosyalleşme tarzlarını, kalıp yargıları içermektedir. Aynı zamanda sosyo-ekonomik statünün bileşenleri olarak kabul edilen gelir, eğitim ve meslek gibi değişkenler bakımından hiyerarşide benzer sıralamalarda yer alan bireylerin dahi sosyo-kültürel bir perspektifte farklı yaşam deneyimleri olabilmektedir. Bu nedenle yalnızca hiyerarşideki sıralamaya odaklanan sosyo-ekonomik statü kavramı, sosyal sınıf tabakalaşmasından doğan psikolojik farklılaşmaları açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Stephens ve Townsend, 2013). Sosyal sınıf deneyimleri bireyin değerlerini, kendine ilişkin algılarını, psikolojik sağlamlığını etkileme potansiyeli barındırdığından (Crumb vd., 2020) danışanlarına etkili bir psikolojik yardım sunmak isteyen ruh sağlığı uzmanlarının bu konularla ilgili bilgi sahibi olması oldukça önemlidir. Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanının gelişmeye muhtaç yönlerinden bir tanesi tarihsel olarak bireylerin içinde yaşadıkları bağlamın hesaba katılmaması yönündeki eksikliklerdir (Aydoğan, 2022; Boyacı, 2018). Bu derleme çalışmasının amacı

Türkiye'deki psikolojik danışmanlara sosyal sınıf ve sınıfçılık kavramlarını tanıtmak ve bu yöndeki tarihsel kısıtlılığı giderme yönünde alanyazına öncülük etmektir. Bu kapsamda ilk olarak sosyal sınıf ve sınıfçılık kavramları detaylı olarak incelenmiştir. Ardından bu kavramların psikolojik danışma süreçlerine hangi şekillerde yansiyabileceği üzerinde durulmuş ve psikolojik danışmanların sorumlulukları hakkında bilgiler sunulmuştur.

Sosyal Sınıf Kavramı

Bireyin içerisinde büyüdüğü çevresel imkân ve kaynaklar, onun hem kişisel hem de sosyal anlamda kimliğinin oluşmasında belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Bireylerin sahip olduğu maddi kaynak ve imkânlar, onların bu kaynak ve imkânlar çerçevesinde oluşan kültürel iklimlere göre farklı sınıflara ayrılmasına ortam hazırlayabilmektedir (Manstead, 2018). Sosyal sınıf kavramı bireylerin sahip oldukları gelir, eğitim ve meslek gibi somut kaynaklar ve bu kaynaklar eşliğinde oluşan, toplumsal sıralamada (hiyerarşide) kendi konumlarına ilişkin öznel algılarının bir bileşkesidir (Cavallieri ve Chwalisz, 2020). İçerdiği gelir, meslek ve eğitim durumu gibi objektif kriterler bakımından sosyo-ekonomik statü kavramına benziyor olsa da bu kavramdan farklı olarak yalnızca objektif göstergeleri barındırmamakta, toplumdaki güç, kontrol ve ayrıcalık dağılımı konularına da işaret etmektedir (Ostrove ve Cole, 2003). Bunun yanı sıra bireylerin yaşam tarzını, toplumsal hiyerarşideki güç ve kontrol yetisini, prestijini de içermektedir (Hutchison, 2011). Sosyal sınıf kavramı ağırlıklı olarak sosyoloji biliminin konusu olageldiyse de psikoloji bilimi bu kavramı sosyoloji biliminin toplumsal odağına karşılık olarak bireysel ve fenomenolojik olarak incelemektedir (Liu, 2013). Dolayısıyla, sosyal sınıf kavramı sosyolojik bir kavram olmasının yanı sıra bireysel bazda da bireylerin kimlik inşaları açısından da incelenmesi gereken bir özelliktir (Hutchison, 2011).

Sosyal sınıf kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşık yapısı sosyal sınıfın ölçülmesini ve betimlenmesini zorlaştırmaktadır. Toplumsal hiyerarşideki sosyal sınıf farklılıklarının oluşmasında gelir, eğitim durumu, meslek gibi objektif göstergeler tek başına yeterli olmamaktadır. Bunun nedeni, bireylerin sosyal sınıflarına ilişkin çıkarımlar yaparken bu kaynakların hangi kombinasyonunun dikkate alınacağına net olmamasıdır. Bir birey ortalama üstü bir gelire sahip olsa da benzer seviyede bir mesleğe ve/veya eğitim geçmişine sahip olmayabilir. Farklı bir ifade ile, sosyal sınıfın ölçülmesinde tam olarak hangi somut kaynaklara nasıl bir miktarda sahip olunması gerektiği ile ilgili bir fikir birliği yoktur. Aynı zamanda bu objektif göstergelere birbirine yakın miktarlarda sahip olup farklı sosyal sınıflara mensup bireylerin varlığı da söz konusudur. Bu iki durum, sosyal sınıf kavramının betimlenmesinde ve ölçülmesinde objektif göstergelerle birlikte sübjektif görüşleri, bireyin kendisinin sosyal sınıf hiyerarşisi içerisindeki konumuna ilişkin algılarını da önemli bir hale getirmektedir (Kraus vd.,

2009). Sosyal sınıf ve sosyo-ekonomik statü bireylerin kendi kimliklerini tanımlarken yararlandıkları referans noktalarının başında gelmektedir (Easterbrook vd., 2019).

Sosyal sınıfın objektif göstergelerinin hangilerine ne derecede önem verildiği, bireyden bireye, toplumdun topluma ve hatta tarihsel zamandan zamana değişiklik gösterebilmektedir. Hangi kaynaklara neden ve ne kadar önem verdiği konusunda her bireyin ve topluluğun bir ekonomik kültürü vardır ve sosyal sınıf farklılıklarına ilişkin sübjektif görüşler de bu ekonomik kültür çerçevesinde oluşmaktadır (Liu, 2013). Bu ekonomik kültür farklılıkları, benzer maddi kaynaklara sahip olan bireyler arasında dahi sosyal sınıf farklılıklarının oluşumuna zemin hazırlayabilmektedir. Objektif göstergeler bakımından benzer gruba mensup bireylerin arasında algılanan yaşam fırsatları, toplum hiyerarşisinde algılanan konum ve geleceğe bakış açısı gibi durumlar bakımından farklılıklar olabilmektedir (Choi ve Miller, 2018). Kısacası bireylerin sosyal sınıfları ve bunun meydan verdiği psiko-sosyal çıktıların incelenmesi için objektif sosyal sınıf göstergeleri kadar sübjektif sosyal sınıf algıları da işe koşulmalıdır. Bu doğrultuda sosyal sınıfın sübjektif yanını anlayabilmek üzere Liu (2013) tarafından geliştirilen Sosyal Sınıf Dünya Görüşü Modeli (Social Class Worldview Model) bu konuda en bilinen modellerden biridir.

Sosyal Sınıf Dünya Görüşü Modelinin (SSDGM) prensiplerine göre her birey belirli bir ekonomik kültür içinde yaşamakta, kendisini sosyal sınıf mensubu bir birey olarak değerlendirmekte ve kendini içinde algıladığı sosyal sınıfın gerektirdiği imkânlarla sahip olmaya çalışmaktadır. Kendisini algıladığı sosyal sınıfın gerektirdiği maddi (büyük bir ev, yeni bir araba vb.) ve manevi (önemli kişilerle ilişkiler, sanatsal zevk vb.) şartlara sahip olduğuna inandığında ise bir denge oluşmakta ve birey kendini iyi hissetmektedir. Hatta dünyayı da içinde bulunduğu sosyal sınıfın perspektifinden algılamaya başlamakta, hayatını buna göre şekillendirme eğiliminde olmaktadır. Bu modele göre bireyin bu homeostasisi koruyabilmesi için içinde bulunduğu sosyal sınıfın sınırlarını net bir şekilde çizmek ve bunu diğerlerine göstermek doğrultusunda motive olması da mümkündür. Bu amaçla değerli gördüğü imkân ve kaynakları olabildiğince çok biriktirmeye çalışabilmektedir. Liu vd. (2004) tarafından “kapital birikim paradigması” olarak isimlendirilen bu duruma göre birey için değerli olabilecek üç ana kaynak bulunmaktadır. Bunlar değerli ve fırsat vaat eden ilişkileri içeren *sosyal sermaye*, bireyin kendisine yaptığı eğitim, fiziksel görünüş gibi yatırım unsurlarını içeren *insan kapitali* ve sanatsal-kültürel zevkleri içeren *kültürel sermaye* şeklinde sınıflandırılabilir. Para birey için çok önemli olsa da sosyal sınıfa duyulan aidiyeti korumak için tek başına yeterli görülmemektedir. Ancak bu üç kapitale ulaşma imkânı sağlaması bakımından oldukça önemli bir kaynaktır. Hangi kaynağın daha değerli olduğu ise bireylerin ekonomik kültürüne göre değişiklik gösterebilen bir konudur ve farklı sosyal sınıfların farklı kültürel iklimleri vardır.

Gelir durumu, eğitim durumu ve mesleki durum gibi objektif göstergeler ve bireyin algılarını içeren sübjektif göstergelerle bir bütün olarak oluşan sosyal sınıfların hangi kategorilere ayrılarak incelendiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin Marksist görüş sosyal sınıfları üretim ortamına ve sürecine göre tanımlamaktadır. Üretim araçlarına sahip olanlar burjuvazi, bu araçları kullanarak çalışanlar ise proleterya sınıfı olarak isimlendirilmiştir. Ne var ki bu anlayış günümüzde sosyal sınıfların karmaşık yapısını açıklama noktasında yeterli görülmemektedir. Sosyal sınıfların oluşumunda maddi kaynaklara sahip olmak ya da olmamak kadar, daha karmaşık ve soyut kültürel birikimlerin de önemi artmıştır (Manstead, 2018). Farklı bir sınıflandırma yaklaşımı ise (Leonder-Wright, 2005; Zweig, 2000; akt. Smith, 2008) sosyal sınıfların oluşumunda gelir, çeşitli tutum ve inançlar, eğitim durumu, mesleki prestij, meslekte kol ya da beyin gücünün kullanılma durumu gibi unsurların etkili olduğunu ileri sürmekte ve sosyal sınıfları “yoksul sınıf, işçi sınıfı, orta sınıf ve varlıklı sınıf” olarak dört kategoriye ayırmaktadır. Yoksul sınıfa mensup bireyler temel yaşamsal ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak düzeyde olan ve düzenli bir gelir kaynağı bulunmayan grubu temsil etmektedir. İşsizlik ve sağlık sorunlarının sık görülmesi olağandır. İşçi sınıfı ise yoksul sınıfa kıyasla düzenli gelire ve daha iyi eğitim durumuna sahip olan kesimdir. Ancak bu imkânları orta ve üst sınıflarla karşılaştırıldığında tatminkâr değildir. Orta sınıf ise çeşitli meslek profesyonellerini, küçük işletme sahiplerini ve genellikle üniversite mezunlarını barındıran gruptur. Genel itibarı ile maaşlı çalışanlardan oluşur ve yaşam güvenceleri yoksul ve işçi sınıfına göre daha iyidir. Yine de orta sınıfa mensup bireyler hayatta kalmak için meslekleri aracılığı ile kazandığı paraya muhtaçtır. Son olarak varlıklı sınıf ise hayatta kalmak için çalışmaya ihtiyaç duymayan bireylerden oluşur. Bu sınıfta daha aşağıdaki sosyal sınıflara mensup bireylerin hayatlarını kazandıkları kaynakların yönetilmesi söz konusudur. Maddi imkânların geniş olması bu gruba toplum üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel ve politik anlamda kontrol yetisine sahip olma olanağını tanımaktadır. Sosyal sınıf dünya görüşü modeli, birçok insanın kendisini orta sınıf mensubu olarak tanımlama eğiliminde olduğunu ancak bu denli geniş ve kapsayıcı bir orta sınıf çatısının var olamayacağını ileri sürmektedir (Liu, 2013). Greenleaf vd. (2016) ise kapitalist ekonomik modelin iş bölümü, özel mülkiyet hakkı gibi unsurları içermesi bakımından toplumun sosyal sınıflara ayrılmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Sınıflar arası hareketlilik konusunda ise yeteri kadar çalışan herkesin şartlar ne olursa olsun başarılı olacağı önermesinden hareket eden meritokrasi inancı söz konusudur. Ancak bazı araştırmacılar (örneğin Garrison vd. 2021) meritokrasinin bir “mit” olduğunu ve bireyler için üst sosyal sınıflara yükselme beklentisinin bir stres kaynağına dönüştüğünü belirtmektedir. Her birey sosyal sınıfların hangi ölçütlere göre oluştuğu konusunu kendi fenomenolojik yapısına göre yorumlayabilse de toplumun sosyal sınıflara ayrılmış katmanlardan oluşmasından her birey kaçınılmaz şekilde ve farklı biçimlerde etkilenmektedir (Liu, 2012).

Sosyal sınıf hiyerarşisinin bireylerin psikolojik örüntüleri üzerindeki etkilerini inceleyen birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin Kraus vd. (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada maddi imkânları geniş olan varlıklı bireylerin bireyci bir kültüre, geniş maddi imkânlardan yoksun bireylerin ise toplulukçu bir kültüre sahip olma eğiliminde olduğu sonucu ortaya koyulmuştur. Bu bulgu, yoksul ve işçi sınıfına mensup bireylerin birbirlerinin yardımına ihtiyaç duyması olasılığının yüksek olması nedeniyle birbirleri ile ilişkilerini önemsemeleri ile açıklanmaktadır. Varlıklı sınıflara mensup bireyler ise sosyal desteğe bu anlamda daha az ihtiyaç duyduğu için bireyci bir kültürü benimseyebilmektedir. Bununla birlikte Kraus vd. (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da yoksulların empati kurma becerilerinin üst sosyal sınıflardaki bireylere göre daha iyi olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgu da araştırmacılar tarafından yoksulların birbirleri ile ilişki kurmaya varlıklı bireylerden daha çok ihtiyaç duyuyor olması ve empatik becerilerinin de bunun yardımıyla gelişmiş olması ile açıklanmaktadır. Bu iki araştırmadan yola çıkılarak üst sosyal sınıflara mensup bireylerin ilişkilerine orta ve alt sınıflardaki bireyler kadar yatırım yapmadıkları sonucuna ulaşılabilmektedir. Kraus vd., (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da alt sosyal sınıflardaki bireylerin yaşamdaki olaylar üzerindeki kontrol algılarının orta ve üst sosyal sınıflardaki bireylere göre daha zayıf olduğu sonucu ortaya koyulmuştur. Alt sosyal sınıflardaki bireyler yaşamın getirdiği zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilecek maddi ve manevi kaynaklara orta ve üst sınıflardaki bireyler kadar sahip olmadıkları için yaşam olaylarının nedenlerine ilişkin dışsal atıflar yapabilmektedir. Stephens vd. (2014) alt sosyal sınıflarda yetişen bireylerin kendilerinden ziyade başkalarını odağa aldıklarını, yaşamın getirdiği zorluklarla kendi başlarına mücadele etmeleri gerektiği için psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olabileceğini, yaşamda karşılarına çıkan olumsuz durumları değiştirmek yerine bu durumlara uyum sağlamayı tercih edebileceklerini ve diğerlerinden farklılaşmak yerine diğerlerine benzemeyi önceleyebileceklerini belirtmektedir. Üst sosyal sınıflardaki bireyler ise bunun tersine başkalarından ziyade kendilerine odaklanmayı, olumsuz durumlara uyum sağlamak yerine bu durumları değiştirmeyi, diğerlerine benzemek yerine herkesten farklı olmayı tercih edebilmektedir. Sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireyler maddi problemler, işsizlik gibi olumsuz yaşam olayları karşısında daha savunmasız olmaları bakımından ruhsal rahatsızlıklar konusunda risk gurubunda olsalar da (Dragano vd., 2022) yaşamın zorlukları ile başa çıkma aşamasında yardım beklentisine girmemeye, olumsuz duygularını başkalarına belli etmemeye ve kurumsal yapılara güven duymamaya eğilimli olabilmektedir (Joy, 2022). Bunların sonucu olarak psikolojik yardıma ilişkin tutumları da olumsuz olabilmektedir (Choi ve Miller, 2018; Eisenberg vd., 2007; Smith, 2005).

Sosyal sınıf bakımından dezavantajlı olmak, çeşitli psikolojik örüntülerin yanında birçok farklı değişkenle de ilişkilidir. Örneğin yoksul ve işçi sınıfı gibi gelirin düşük olduğu sosyal sınıflarda bireylerin ihtiyaç duydukları nitelik ve oranda sağlık hizmeti alamamaları, yaşadıkları

çevrelerde şiddet olaylarının sık olabilmesi, çocuğun sağlıklı gelişimi için ayrılabilir maddi kaynakların sınırlılığı, her iki ebeveynin çalışmak zorunda olması nedeniyle çocuklara zaman ayıramaması, çocukların işlevsel olmayan ve zararlı olabilecek medya içeriklerine daha fazla maruz kalması gibi riskler bulunmaktadır (Liu, 2011). Ekonomik eşitsizliklerden dolayı yaşamdaki olumsuz durumlardan kaçınabilme olanağı üst sosyal sınıflardaki bireyler kadar güçlü olmayan dezavantajlı bireylerin (Liu, 2013) yaşadıkları problemler bunlarla sınırlı değildir. Bu bireylerin yaşadıkları problemlerin en önemli olanlarından biri de sosyal sınıf bazlı ayrımcılık, diğer bir ifade ile sınıfcılık davranışlarıdır (Langhout vd., 2007; Langhout vd., 2009).

Sınıfcılık Kavramı

Bireyler birbirileri ile ilişki kurarken farkında olarak ya da olmaksızın karşısındaki insanı sosyal sınıfına göre kategorize etmekte ve buna uygun davranışlar geliştirmektedir (Cavaliere ve Chwalisz, 2020). Örneğin bireyler başkalarının sosyal medya platformlarında paylaştıkları fotoğraflara bakarak dahi onların sosyal sınıf altyapıları hakkında gerçeğe yakın tahminler yapabilmektedir (Becker, vd., 2017). Fotoğrafların yanı sıra karşısındaki insanın kullandığı ilk yedi kelimeye bakarak dahi onun sosyal sınıf altyapısı hakkında gerçeğe yakın fikirler edinebilmektedir (Kraus vd., 2017). Orta ve üst sınıfa mensup bireyler, mevcut sosyal sınıflarında kendilerini iyi hissettikleri için alt sosyal sınıflardan bilişsel olarak uzaklaşma eğilimi gösterebilmektedir (Lott, 2002). Bu uzaklaşma ayrımcılığı, ötekileştirmeyi beraberinde getirebilmektedir. Sınıfcılık da buradan doğmaktadır. Sınıfcılık, farklı sosyal sınıflardan olduğu düşünülen bireylere veya gruplara yönelik ayrımcı tutumları ifade etmektedir (Liu, 2001). Farklı bir tanımda da sınıfcılığın sosyal sınıflar bazında eşitliksiz değerlemeyi sağlayan ve sürdüren tutum, politika ve uygulamalar; ekonomik ayrıcalığı bulunan grubun bu ayrıcalığı bulunmayan gruba uyguladığı baskılar anlamına geldiği belirtilmektedir (Collins ve Yeskel, 2005; akt. Smith, 2008).

Sınıfcılık davranışlarının bireylerin gündelik yaşamlarına nasıl yansıdığını ele alan hatırı sayılır sayıda araştırmalar vardır. Ritz ve Hayers (2005, akt. Thompson ve Subich, 2013) tarafından Amerika Birleşik Devletlerindeki bir üniversitede öğrenim gören yoksul öğrencilerle sınıfcılık davranışlarının ne şekilde ortaya çıktığına dair nitel bir çalışma gerçekleştirilmiş ve beş farklı temaya ulaşılmıştır. Bu bulgulara göre sınıfcılık davranışları akran, öğretmen ve yöneticilerin herkesin orta sınıfta olduğuna dair varsayımları, duyarsız ve sınıfçı gündelik yorumlar, bürokratik zorluklar, varlıklı bireylerin gösterişçi davranışları ve diğerlerince dışlanma – yok sayılma deneyimleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Langhout vd. (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise sınıfcılık kurumsal düzeyde sınıfcılık, espri ve stereotip düzeyinde sınıfcılık ve kişilerarası ilişkiler düzeyinde sınıfcılık olarak üç düzeyde incelenmiştir. Kurumsal düzeyde sınıfcılık dezavantajlı bireylerin resmi ve bürokratik süreçlerde ihmal edilmesi, işlerinin

baştan savma olacak şekilde görülmesi anlamına gelmektedir. Espri ve stereotip düzeyindeki sınıfçı tutumlar ise dezavantajlı bireylerle ilgili kimi kalıp yargıları (tembel, kaba, bağımlı vb.) içermektedir. Kişilerarası ilişkiler düzeyindeki sınıfçı davranışlar ise dezavantajlı bireylerin sosyalizasyon süreçlerinde sosyal sınıf bazlı ötekileştirilmeye, dışlanmaya ve yok sayılmaya maruz bırakılmasıdır. Sosyal Sınıf Dünya Görüşü Modelinde ise Liu (2013) sınıfçılığı dört kategoriye ayırarak incelemiştir. Bunlar sosyal sınıf bakımından dezavantajlı olan gruba yönelik ayrımcı tutumları içeren aşağı sınıfçılık (downward classism), sosyal sınıf bakımından avantajlı bireylere yönelik ayrımcı tutumları içeren yukarı sınıfçılık (upward classism), benzer sosyal sınıflardaki bireylerin birbirlerine yönelik ayrımcı tutumlarını içeren yanal sınıfçılık (lateral classism) ve bireyin kendi aleyhindeki sınıfçı davranışları benliğinin bir parçası haline getirmesi ile oluşan içselleştirilmiş sınıfçılıktır (internalized classism). Liu'nun bu sınıflandırması oldukça geniş çapta kabul görse de kimi görüşler sınıfçılığın sadece dezavantajlı bireylerin aleyhinde olabileceğini, bu yüzden yukarı sınıfçılığın pratikte karşılığı olmadığını belirtmektedir (Smith, 2005).

Sınıfçılık davranışlarının ne şekilde ortaya çıktığını inceleyen diğer bir kuramsal yaklaşım ise Bronfenbrenner'in ekolojik yaklaşımıdır (Langhout vd., 2007). Bu anlayışa göre sınıfçılık davranışları makrosistem düzeyinde kalıp yargı ve stereotipler (yoksullar pistir, köylüler kabadır vb.), mezosistem düzeyinde kurumsal ayrımcılıklar, mikrosistem düzeyinde ise kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan ayrıştırma, ötekileştirme, küçümseme ifadeleri şeklinde kendini gösterebilmektedir. Farklı sınıflandırmaları olsa da önemli olan sınıfçılığın hem kişilerarası ilişkiler hem de kurumlar bazında ortaya çıktığını bilmektir. Kurumsal düzeyde sınıfçılık unsurlarına yoksulların donanım bakımından yeterli olmayan okullarda eğitim almak zorunda kalabilmesi (Smith, 2008), popüler medya içeriklerinde yoksulların belli stereotipler (kaba, tembel, bağımlılığa yatkın vb.) dâhilinde yer bulabilmesi (Bullock vd., 2001), okullarda yoksul çevrelerden gelen öğrencilerden akademik beklentilerin düşük olması (Kuriloff ve Reichert, 2003), yoksulların sağlık hizmeti alırken personellerin kendilerine sabırsız davranmaları ve işlerini aceleye getirmeleri (Kaplan vd., 2006) örnek olabilmektedir. Hatta Lott (2002) yoksulların aldığı ruh sağlığı hizmetlerinin dahi varlıklılara kıyasla daha kısa süreli ve daha ilaç tedavisi odaklı olduğunu, yoksulların psikoterapi süreçlerinde sınıfçılık deneyimlerine maruz kalabildiğini belirtmektedir. Kişilerarası ilişkiler bazında sınıfçılık davranışlarına ise yoksullara yönelik önyargılar (Smith, 2005), yoksullara yönelik kimi olumsuz tutumlar (Smith, 2008), yoksulluğun yalnızca tembellik ve sorumsuzluktan kaynaklandığını düşünmek (Clery vd., 2013; akt. Manstead, 2018) gibi durumlar örnek olabilmektedir. Hatta evsiz insanların fotoğraflarına bakan bireylerin beyin görüntülerinin incelendiği ve tiksinti uyandıran kısımların aktive olduğu bilgisini içeren araştırmalar (Fiske, 2007) dahi bulunmaktadır. Ayrıca Jordan vd. (2021) yoksul bireylere acımayı

da sınıfçılık davranışları kapsamında değerlendirmektedir. Bu noktada sınıfçılık davranışlarının neden ortaya çıktığını ve maruz kalanları nasıl etkilediğini bilmek önem kazanmaktadır.

Sınıfçılık davranışlarının neden ortaya çıktığı konusu Liu (2013) tarafından ortaya atılmış Sosyal Sınıf Dünya Görüşü Modelinde incelenmiştir. Bu modele göre her birey kendini bir sosyal sınıf mensubu olarak algılamakta ve içinde bulunmaktan hoşlandığı sosyal sınıfın kaynaklarına sahip olup istekleri ve gerçeklik arasında bir denge yaratmaya çalışmaktadır. Sınıfçılık davranışlarının motivasyonu ise bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıfın sınırlarını çizme ve bunu diğerlerine gösterme ihtiyacı olabilmektedir (Liu ve Ali, 2005). Farklı bir ifade ile bireyler sınıfçılık davranışları sergileyerek belirli insanları kendi sosyal sınıflarının dışında tutmaya ve bu sayede kendi dengelerini korumaya çalışmaktadır. Aynı zamanda belirli insanlara sınıfçılık davranışları göstererek kendi ellerindeki kaynakların önemini arttırmaya çalışıyor olmaları da mümkündür (Liu vd., 2004). Bu görüşlere paralel olarak Lott (2002) yoksulluğun sıkıntılarından uzak kalabilmek amacıyla bireylerin yoksulluk ve kendileri arasında bir mesafe oluşturmaya çalıştığını, bu mesafeyi korumanın da beraberinde ayrımcı ve ötekileştirici unsurları getirebildiğini belirtmektedir. Özetle sınıfçılık davranışları bireylerin kendi sosyal sınıflarına ilişkin olumlu algılarını koruyabilme çabalarından kaynaklanmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan tablo, bireylerin gelecekte sınıfçılığa maruz kalmamak için şimdiki zamanda sınıfçılık davranışları sergiliyor olabilecekleri gerçeğidir. Bu sınıfçılık davranışları her sosyal sınıftan insanı psikolojik olarak olumsuz etkileyebilmekte (Cavalhieri ve Chwalisz, 2020) ve her birey sosyal sınıf kavramını kendi ekonomik kültürü çerçevesinde algıladığı için de sınıfçılığa farklılık arz eden tepkiler verebilmektedir (Liu ve Ali, 2005).

Sınıfçılık kavramının ve ekonomik kültürlerin intrapsişik izdüşümleri bulunmaktadır (Hutchison, 2011). Sınıfçılık davranışlarına maruz kalmanın hangi psikolojik örüntülerle ilişkili olduğuna dair farklı araştırmalar söz konusudur. Bazı araştırmalar sınıfçılığa maruz kalmanın stres (Langhout vd., 2007; Thompson ve Subich, 2013; Wentworth ve Peterson, 2001) ve depresyon (Cavalhieri ve Chwalisz, 2020; Thompson ve Subich, 2013) ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Gunnar ve Quavedo (2007) ise maddi imkânları el vermediği için yoksul bölgelerde yaşayan bireylerin yaşam stresörlerinin daha fazla olması nedeniyle vücutlarında strese bağlı hormon salınımlarının daha yoğun olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte sınıfçılık tabanlı ayrımcılığa maruz kalan bireyler ayrımcı davranışlara ilişkin duyarlılık geliştirebilmekte, birçok şeyi ayrımcılık işareti olarak yorumlayıp fevri tepkiler verebilmekte ve bu tepkiler düşmanlık davranışlarına kadar uzanabilmektedir. Kimi bireylerde ise aksine kabul edilmeye yönelik olumlu davranışlar da gelişebilmektedir (Romero-Canyas vd., 2010). Liu (2013) ise sınıfçılığın psikolojik çıktılarını incelerken sınıfçılık bazlı travma (classism based trauma) kavramını ortaya atmıştır. Bu kavram, yaşamın herhangi bir döneminde maruz kalınan sınıfçılık

davranışlarının derin izler bırakması ve yaşamın kalan kısmının sınıfcılık davranışlarından kaçınmaya yönelik kurgulanması anlamını taşımaktadır. Sınıfcılık davranışları bireylerin özsaygılarını etkileyecek şekilde introjekte edilebilmektedir (Russell, 1996). Örneğin geçmişte maddi imkânsızlıklarından ötürü sınıfcılık davranışlarına maruz kalmış bir birey meslek seçimini yalnızca para kazanmayı düşünerek gerçekleştirebilir. Sınıfcılık bazlı travma kavramındaki travma ifadesinin yaygın olarak bilinen, yaşamı tehdit edici özelliği olan olaylarla karakterize travma kavramı ile aynı olmadığı açıktır. Sınıfcılık bazlı travma kavramında travma ifadesinin kullanılma sebebi sınıfcılığa maruz kalan bireylerin yaşadıkları bu olaydan dolayı öz algılarının etkilenebilmesi ve benzer durumlardan kaçınma isteği uyandırmasıdır. Sınıfcılık bazlı travmalar yetişkinler arasında bile aşağılayıcı bakışlar, imalı sözcükler aracılığı ile zorbalığa benzer şekilde gerçekleşebilmektedir (Liu, 2011).

Farklı gelişim dönemlerinde farklı şekillerde ortaya çıkabilen sınıfcılık davranışları, psikolojik danışma süreçlerinin de seyrini etkileyen ancak kolaylıkla fark edilmeyen bir yapıda olabilmektedir. Dolayısıyla psikolojik danışma süreçlerinde ortaya çıkabilecek sınıfcılık unsurları hakkında bilgi sahibi olmak ve danışanların bu unsurlardan ne şekilde etkilenebileceğine ilişkin bir farkındalık geliştirmek oldukça önemli bir konudur.

Sosyal Sınıf ve Sınıfcılığın Psikolojik Danışma Sürecindeki Yansımaları ve Psikolojik Danışmanların Sorumlulukları

Sosyal sınıf farklılıkları ve bunlardan kaynaklanan sınıfcılık deneyimleri, psikolojik danışma sürecinde danışan ve psikolojik danışman arasındaki terapötik ilişkinin zarar görmesine ortam hazırlayabilmektedir (Smith, 2008). Hem danışan hem de psikolojik danışmanın oturumlarda otantik bir şekilde ve şeffaf bir düzlemde ilişki kurmaları beklenmektedir.. Bu da tarafların oturumlar dışındaki hayatlarında yaşadıklarından bağımsız bir şekilde oturumda bulunamayacakları anlamına gelmektedir. Bireyler psikolojik yardım süreçlerinde de ekonomik kültürleri ile birlikte var olmakta ve bu ekonomik kültürlerin intrapsişik izdüşümleri danışan ve psikolojik danışman arasında kurulan iletişimi kaçınılmaz olarak etkileyebilmektedir (Hutchison, 2011).

Sınıfcılık, sosyal sınıf bakımından hem avantajlı hem de dezavantajlı olan bireyleri etkileyebilse de dezavantajlı bireylerin daha belirgin bir şekilde psikolojik yardım süreçlerinde zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Örneğin sınıfcılığa maruz kalmış bireylerin psikolojik danışma süreçlerinde damgalanmaktan endişe ettikleri bilinmektedir (Choi ve Miller, 2018). Alt sosyal sınıflarda bireylerin kendi işlerini kendi başlarına halletme motivasyonu daha yüksek olabilmektedir (Joy, 2022). Bu nedenle psikolojik yardım almaya karar verdiklerinde etiketlenmekten endişe edebilmektedirler. Bununla birlikte sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireyler, geçmişte yaşadıkları sınıfcılık bazlı travmalarından kaçınma davranışları

gösterebilmekte ve bu davranışlar zamanla yerleşik alışkanlıklara dönüşebilmektedir (Liu, 2013). Bu alışkanlıklar ise psikolojik danışma oturumlarında danışanın kendini açmaması ya da direnç göstermesi şeklinde karşılık bulabilmektedir. Bunun yanı sıra Lott (2002) sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin psikolojik yardım süreçlerinde de sınıfcılık davranışlarına maruz kalabildiğini belirtmektedir. Psikolojik danışmanın, danışanın maddi imkânlarının dikkate alınmadığı müdahale stratejilerine başvurması, danışanın ekonomik kültürünü yargılayıcı içerikler barındıran sözlere ve/veya beden diline başvurması, çalışma ortamını ve kıyafetlerini maddi gücünün üstünlüğü belli edecek şekilde dizayn etmesi gibi durumlar bunlara örnek olabilir.

Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı durumda olan bireylerin zorlukları yardım ve imkânlar kısıtlı iken aşmaları gerektiğinden yükselebilen kişisel sorumluluk duyguları, zorluklara duyguları belli etmeden göğüs germe istekleri, kendileri dışında bir kaynaktan yardım alabileceklerine ilişkin inançlarının zayıf olması, kurumsal yapılara güvensizlikleri dolayısıyla psikolojik danışma sürecine ve psikolojik danışmana karşı önyargı geliştirmeleri de mümkündür. Bu önyargılar danışanın umut ve motivasyonunun düşmesine, terapötik ilişkinin zedelenmesine ve hatta oluşmamasına neden olabilmektedir (Joy, 2022). Ekonomik olarak marjinalize edilmiş bireylerden bazıları ise psikolojik danışma yardımına başvurmakta dahi isteksiz davranabilmekte; ruh sağlığı yardımı yerine ailelerinden veya din görevlilerinden yardım almayı tercih edebilmektedir (Murry vd., 2011). Yardıma başvurduklarında da terapötik ilişkiyi kurmaları ve bu ilişkiye güvenmeleri zaman alabilmektedir. Psikolojik danışmanı ve onun güvenilirliğini oturumlar boyunca sürekli değerlendirebilmekte ve bu değerlendirmeyi yaparken de psikolojik danışmanın sahip olduğu gözlenebilir unsurları (kıyafet, konuşma tarzı, çalışma odası vb.) dikkate alabilmektedir (Watson, 2019). Levy ve O'Hara (2010) sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin psikolojik danışma sürecinde oturumlara katılmada sorunlar yaşayabildiklerini ve süreci erken bırakabildiklerini belirtmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin psikolojik danışma süreçlerinden yararlanabilmeleri için farklı gereksinimleri olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu gereksinimlerin ihmal edilmemesi de psikolojik danışmanlar açısından etik bir gerekliliktir (APA, 2019).

Oturumlara profesyonel kimlikleri ve becerileri ile katılan psikolojik danışmanların da birer insan olduklarını ve insani faktörlerden etkilenebileceklerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Coleman (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada psikolojik danışmanların yoksul danışanlarla çalışırken kendilerini mesleki anlamda yetersiz hissedebildikleri sonucu ortaya koyulmuştur. Psikolojik danışma uygulamalarının görece yeni olduğu ülke ve kültürlerde batı kökenli yöntem ve tekniklerin kültüre özgü uyarlamalara tabi tutulmadan hayata geçirildiği düşünüldüğünde (Keklik, 2022) psikolojik danışmanların alt sosyal sınıflardaki bireylerle

çalışırken zorlanmaları da normal kabul edilebilmektedir. Psikolojik danışmanlar kendi sınıfçılık bazlı travmatik deneyimlerini psikolojik danışma süreçlerine taşıyabilmekte ve kendileri de danışanlarına karşı sınıfçı tutumlar sergileyebilmektedir (Liu, 2012). Lott'un (2002) belirttiği şekilde alt sosyal sınıflardaki bireylerden bilişsel olarak uzaklaşma, psikolojik danışmanların kendi sosyal sınıflarına ilişkin olumlu algılarını koruyabilmek adına başvurdukları bir yöntem olabilmektedir ve psikolojik danışmanlar farkında olmadan danışanları ile iletişim kurarken sosyal sınıf bariyerine takılabilmektedir. Psikolojik danışmanların alt sosyal sınıflardan bireylerle çalışırken takınabilecekleri sınıfçı tutumlardan bazıları Smith (2005) tarafından aktarılmıştır.

Smith (2005) psikolojik danışmanların alt sosyal sınıflardan danışanlarla çalışırken sergileyebilecekleri bazı önyargıları ve sınıfçı tutumları kendi deneyimlerinden yola çıkarak listelemektedir. Bunlardan ilki psikolojik danışmanların, alt sosyal sınıflardan gelen danışanların psikolojik danışmada çözülemeyecek türden problemlere sahip oldukları yönündeki düşünceleridir. Bazı psikolojik danışmanlar, alt sosyal sınıflardan danışanlarla çalışırken kendi müdahale, yöntem ve tekniklerinin yeterli gelmeyeceğine inanmaktadırlar. Danışanların, psikolojik danışma oturumu bittikten sonra gündelik zorlukların çok olduğu yaşamlarına geri dönecek olmaları bir gerçek olsa da onların psikolojik danışmanın getireceği farkındalık ve kazanımlardan istifade edemeyeceklerini düşünmek ve alt sosyal sınıflardaki bireyler için psikolojik yardımın diğer temel ihtiyaçlar kadar öncelikli olmayabileceğini varsaymak sınıfçı bir tutuma işaret etmektedir.

Smith'e (2005) göre psikolojik danışmanların sık karşılaşılan sınıfçı tutumlarından birisi de geleneksel psikolojik danışma yöntem ve tekniklerinin alt sosyal sınıflardaki bireyler için işe yaramayacağı yönündeki düşünceleridir. Ancak psikolojik danışma yöntem ve tekniklerinin kültüre özgü bir biçimde esnek olarak kullanılması mümkündür ve bu, psikolojik danışmanların sorumluluklarından biridir. Smith (2005) tarafından belirtilen ve psikolojik danışmanların sık karşılaşılabilecek sınıfçı tutumların sonuncusu ise dezavantajlı bölgelerde yaşama deneyimleri olmayan psikolojik danışmanların bu bölgelerden gelen danışanlarını anlayamayacakları yönündeki endişeleridir. Psikolojik danışmanlar ve farklı ruh sağlığı profesyonelleri çoğunlukla orta sınıf odaklı bir sosyo-ekonomik kültürde yaşasalar da daha altta yer alan sosyal sınıfların psiko-sosyal dinamiklerini takip etmek onlar için her zaman mümkündür. Psikolojik danışmanların bu danışanları anlayamayacakları yönündeki önyargıları da sınıfçı tutumlardır. Bazı durumlarda ise psikolojik danışmanlar sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerle çalışırken profesyonel duruşunu koruyamamakta, "muhtaç olana yardım etme, merhamet gösterme" gibi bir motivasyon geliştirebilmektedir. Bu durumda eşitliğe dayalı olması gereken terapötik ilişki, danışanın dehumanize edildiği bir ilişkiye dönüşebilmektedir (Smith vd., 2018).

Her ne olursa olsun psikolojik danışmanların farklı kültürlerle ilgili farkındalık, bilgi ve beceri sahibi olmaları onların etik sorumluluklarından biridir (Kağnıcı, 2019).

Sosyal sınıf farklılıkları ve bu farklılıklardan doğan sınıfcılık vb. unsurların psikolojik danışma süreçlerine olumsuz yansımalarını elimine etmek için neler yapılabileceği konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Örneğin Ratts ve Pedersen (2016) tarafından geliştirilen “danışman-savunucu-akademisyen” modelinde psikolojik danışmanların danışanları ile çalışırken yalnızca psikolojik danışman rolünde bulunmamaları, gereken durumlarda psikolojik danışma ilişkisinin ötesinde hak savunuculuğu rolünün gereklerini yerine getirmeleri gerektiği belirtilmektedir. Bunların yanında psikolojik danışma ilke ve tekniklerinin kültürel, sosyal ve ekonomik bakımdan dezavantajlı olan gruplarla nasıl kullanılabileceği yönünde araştırmalar yapmaktan geri durmamaları gerekliliğini içeren akademisyen rollerini de ihmal etmemeleri gerekmektedir. Geleneksel psikolojik danışma yöntem ve tekniklerinin özellikle sosyal sınıf farklılıklarından dolayı mağdur olmuş danışanlarla çalışılırken işe yaramayabileceği bilinmeli ve danışanın kültürünü de içinde barındıran ekolojik bir perspektif benimsenmelidir (Greenleaf vd., 2016). Bu modeli destekler nitelikteki bir araştırmanın bulguları ise (Clark vd., 2020) yoksul danışanlarla çalışan psikolojik danışmanların en iyi uygulama örneklerinin beş faktör aracılığı ile mümkün olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu faktörler psikolojik danışmanın kendi sosyal sınıfına ilişkin algılarını içeren *farkındalık*, dezavantajlı bireylerle çalışmak için gerekli donanımı vaat eden formal ve informal *eğitim*, yoksulluğun psikolojik izdüşümlerini ve günlük hayattaki zorluklarını anlamayı içeren *bilgi*, psikolojik danışma becerilerini bireye ve onun kültürüne uygun şekilde kullanabilmeyi sağlayan *beceri* ve danışanın kaynaklara erişimini kolaylaştıracak çabalar göstermeyi ifade eden *savunuculuk* faktörleridir.

Psikolojik danışmanların önemli sorumluluklarından bir diğeri psikolojik danışma süreci için kritik bir öneme sahip olan başlangıç ve danışanı tanıma aşamasında kendini göstermektedir. Danışanlar yardım sürecine başvurmadan önce bireysel ve/veya kurumsal düzeyde sınıfcılığa maruz kalmış olabilmekte ve bu nedenle psikolojik danışma sürecine ilişkin önyargılar geliştirebilmektedir. Bu nedenle danışanı tanıma aşamasında onun aynı zamanda bir sosyal sınıf mensubu olarak da var olduğunu hesaba katmak gerekmektedir. Bu nedenle yardım süreçlerinin başında danışanın ekonomik kültürünü tanımak için çaba harcamak hayati bir öneme sahiptir. Aynı zamanda psikolojik danışmanın çalıştığı ortamın ve kendisinin görünüşünü, alt sosyal sınıflardan danışanların sınıfcılık deneyimlerine işaret eden önyargılarını tetiklemeyecek şekilde düzenlemesi de önemlidir (Liu, 2011).

Psikolojik danışmanların sosyal sınıf ve sınıfcılık kavramları hakkında bilgi sahibi olmaları, kendi sınıfçı önyargılarının ve yaşantılarının farkında olmaları, dezavantajlı bireylerin ne gibi sınıfcılık deneyimlerine maruz kaldıkları ile ilgili gözlem yapmaları da diğer

sorumlulukları arasındadır (Smith, 2008). Her psikolojik danışman yoksulluk, sosyal sınıf, sınıfcılık ve dezavantaj gibi sosyo-ekonomik faktörlerin psikolojik etkilerini bilmek ve tanımakla sorumludur (Smith vd., 2008). Amerikan Psikoloji Derneği (APA, 2019) düşük gelirli ve ekonomik bakımdan marjinalize olmuş bireylerle çalışan psikolojik danışmanlar için bir kılavuz hazırlamıştır. Bu kılavuzda ruh sağlığı profesyonellerine dezavantajlı bireylerle çalışmak için mesleki yeterliği eğitim ve süpervizyon aracılığı ile güncelleme, psikolojik danışma süreçlerinde danışanın sosyal sınıfını ve bunun etkilerini tanımaya zaman ayırma, sosyal sınıf farklılıklarından kaynaklanan sistemik ve kişiler arası ayrımcılıkların farkında olma, ekonomik unsurların sağlıkla ilişkisi hakkında bilgi sahibi olma, sağlık hizmetlerine erişimde eşitliği sağlayacak savunuculuk çabaları gösterme, sosyal sınıfın bireylerin kariyer sürecini ne şekilde etkilediğini araştırma önerileri sunulmaktadır.

Tüm bunlar hem psikolojik danışmanların hem de psikolojik danışman eğitimcilerinin sosyal adalet bilincine sahip olması ile mümkündür. Dolayısıyla psikolojik danışmanların eğitim süreçlerinde sosyal sınıf ve sınıfcılık konularına da yer verilmesi gerekmektedir (Smith, 2008).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Geleneksel psikolojik danışma yaklaşımları Batılı orta sınıf beyaz erkeklere göre tasarlanmış olmakla eleştirilmektedir. Bununla birlikte kimi psikolojik danışma yaklaşımlarının (örneğin Feminist yaklaşım, Öyküsel yaklaşım gibi) bu eleştiriye dikkate alarak daha kapsayıcı anlayışlar ortaya koymaya çalıştığı bilinmektedir (Corey, 2008; Murdock, 2016). Psikolojik danışma biliminin görece genç olduğu ülkelerde ise kuramsal anlayışlar kültüre özgü düzenlemeleri içermeyecek derecede katı bir şekilde kabul görebilmektedir (Keklik, 2022). Değişime açık olmayan psikolojik danışma yöntem ve teknikleri, belirli dezavantajlı kesimlerin bu hizmetlerden yararlanmasını engellemektedir.

Psikolojik danışmada kültüre duyarlılık yaklaşımı başlarda etnik köken tabanındaki bir anlayışla hareket etse de zamanla sosyal sınıf, sosyo-ekonomik statü, yoksulluk gibi kavramları da içine alacak şekilde genişlemiştir (Sue vd., 1992). Günümüzde psikolojik danışmanların danışanların temel kaynaklara ulaşmaları ve haklarını elde etmeleri için çaba göstermeleri, sosyo-ekonomik statüye göre danışanlar arasında ayrımcılık yapmamaları, mesleki yeterliklerini tüm danışanlara yardımcı olabilecekleri şekilde güçlendirmeleri birer etik gerekliliktir (American Counseling Association [ACA], 2014). Ne var ki Türkiye’de çalışan kesimin yarısından fazlasının asgari ücretle çalışıyor olması, yoksulluk sınırının asgari ücretin üzerinde olması (DİSK, 2022) gibi nedenler, sosyal sınıflar arasındaki makasın giderek açılmasına ortam hazırlamaktadır. Ek olarak Türkiye, dünyadaki birçok ülkeye benzer şekilde işsizlik, enflasyon ve satın alma gücü gibi parametreler bakımından dezavantajlı bir durumdadır. Tüm bunların maddi imkânlar bakımından dezavantajlı olan, toplumsal tabakalaşmanın alt kısmında bulunan bireylerin ruh

sağlığı hizmetlerine başvurmasını ve bu hizmetlerden yararlanmasını zorlaştırdığını düşünmek mümkündür.

Türkiye’de ruh sağlığı hizmeti almanın önündeki finansal bariyerleri kaldırmak amacıyla gerçekleştirilen farklı uygulamalar bulunmaktadır. Devlet hastanelerinde, toplum ruh sağlığı merkezlerinde (TRSM), sağlıklı hayat merkezlerinde (SHM), şiddeti önleme ve izleme merkezlerinde (ŞÖNİM), belediyelerde ve bazı sivil toplum kuruluşlarında ücretsiz psikolojik yardım hizmetleri sunulabilmektedir. Bu olanaklar psikolojik rahatsızlıkların takibini kolaylaştırmaları ve uzun süreli yataklı tedaviye alternatif oluşturmaları bakımından işlevsel olsalar da sayıca yetersiz kalmaktadır (Gözen ve Buz, 2020). Bununla birlikte kamu kurumlarında görev alan ruh sağlığı uzmanlarının sahip olmaları gereken mesleki yeterlik kriterlerini ortaya koyan kapsamlı bir ruh sağlığı yasası henüz bulunmamakta, buna bağlı olarak istihdam için lisans mezuniyeti yeterli ölçüt olarak kabul edilmektedir. Ancak ruh sağlığı ile ilişkili lisans programlarının çalışma sahasındaki ihtiyaçlara hitap etmekte ve etik duyarlılık kazandırma noktasında yetersiz kaldığı alanlar olduğunu ortaya koyan araştırmalar (Afyonoğlu, 2021; Köylüoğlu ve Yalçınkaya-Alkar, 2021; Tuzgöl-Dost, 2020; Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012) bulunmaktadır. Geline nokta sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin psikolojik yardım almasının önünde finansal bir engel olmasa bile alınan yardımın niteliğinin yeterliği ile ilgili soru işaretleri bulunmaktadır. Bu soru işaretlerinin giderilmesi için lisans eğitimlerinde meslek elemanlarını çalışma sahasına hazırlayacak uygulamalı deneyimlerin nicelik ve niteliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kamu kurumlarında veya sivil toplum kuruluşlarında hizmet vermekte olan ruh sağlığı profesyonellerinin mesleki yeterliklerini, çok kültürlülük perspektiflerini ve etik duyarlılıklarını geliştirmeye yönelik kuramsal ve uygulamalı hizmetiçi eğitimlerin de işe koşulması büyük bir önem arz etmektedir.

Sosyal sınıf bakımından dezavantajlı olan bireylerin özellikle kurumsal düzeyde sınıfcılığa maruz kaldıkları, bu deneyimleri ruh sağlığı hizmetlerine başvururken de yaşadıkları bilinmektedir (Lott, 2002). Dolayısıyla psikolojik danışmanlar için sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin ruh sağlığı hizmetlerinden yararlanmasına yardımcı olacak savunuculuk davranışlarını sergileme sorumluluğu doğmaktadır. Ancak öncelikle psikolojik danışmanların kendi sosyal sınıflarından doğan kazanılmamış ayrıcalıkları, farklı sosyal sınıflara ilişkin önyargıları, farklı sosyal sınıflardan bireylere yardımcı olacak mesleki becerilere sahip olmaları ya da olmamaları gibi durumlar bakımından kendilerini değerlendirmeleri gerekmektedir. Psikolojik danışmanların eğitim süreçlerinde dezavantajlı kesimleri içerecek şekilde kuramsal ve uygulamalı etkinliklere yer verilmesi de hayati bir önem arz etmektedir. Aynı zamanda sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin alanyazında ihmal ediliyor olması da örtük bir sınıfcı tutum şeklinde değerlendirilebilir. Türkiye’de sosyal sınıf bakımından dezavantajlı olmanın psikolojik

çıktılarını, sosyal sınıf bakımından dezavantajlı bireylerin psikolojik sağlamlıklarını destekleyici ve tehdit edici unsurları, psikolojik danışma yardımı almaya ilişkin tutumlarını betimlemeyi amaçlayan daha fazla araştırma yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Afyonoğlu, M. F. (2021). Sosyal hizmetin sorunlarına twitter üzerinden bakmak: Eğitim ve istihdam sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1021-1044. <https://doi.org/10.33417/tsh.915534>
- American Counseling Association, 2014. *2014 ACA code of ethics*. <https://www.counseling.org/resources/aca-code-of-ethics.pdf>
- American Psychological Association, 2019. *APA GUIDELINES for Psychological Practice for People with low-Income and Economic Marginalization*. <https://www.apa.org/about/policy/guidelines-low-income.pdf>
- Aydoğan, M. (2022). Kültüre duyarlı okul psikolojik danışmanlığında bir teknik: Kültürel konulara ön ayak olmak. *Ege Eğitim Dergisi*, 23(3), 370-383. <https://doi.org/10.12984/egeefd.1072354>
- Becker, J. C., Kraus, M. W., & Rheinschmidt-Same, M. (2017). Cultural expressions of social class and their implications for group-related beliefs and behaviors. *Journal of Social Issues*, 73, 158-174. <https://doi.org/10.1111/josi.12209>
- Belle, D., Doucet, J., Harris, J., Miller, J., & Tan, E. (2000). Who is rich? Who is happy? *American Psychologist*, 55(10), 1160-1161. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.10.1160>
- Boyacı, M.(2018, 28 Haziran – 1 Temmuz). *Türkiye’de psikolojik danışman eğitimi ve karşılaşılan sorunlar: güncel bir durum değerlendirmesi* [Kongrede sunulan bildiri]. Uluslararası Eğitim Kongresi, İstanbul, Türkiye. <https://l24.im/zcX5d>
- Bullock, H. E., Fraser Wyche, K. ve Williams, W. R. (2001). Media images of the poor. *Journal of Social Issues*, 57(2), 229-246. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00210>
- Cavaliheri, K. E., & Chwalisz, K. (2020). Development and initial validation of the perceived classism experiences scale. *The Counseling Psychologist*, 48(3), 310-341. <https://doi.org/10.1177/0011000019899395>
- Choi, N. Y., & Miller, M. J. (2018). Social class, classism, stigma, and college students' attitudes toward counseling. *The Counseling Psychologist*, 46(6), 761-785. <https://doi.org/10.1177/0011000018796789>
- Clark, M., Ausloos, C., Delaney, C., Waters, L., Salpietro, L., & Tippett, H. (2020). Best practices for counseling clients experiencing poverty: A grounded theory. *Journal of Counseling & Development*, 98(3), 283-294. <https://doi.org/10.1002/jcad.12323>
- Coleman, J.J.(2021). *Trainee attitudes toward social class as predictors of clinical decision making: exploring the effects of classism in psychotherapy* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Denver.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Mentis Yayınları.
- Cozzarelli, C., Wilkinson, A. V., & Tagler, M. J. (2001). Attitudes toward the poor and attributions for poverty. *Journal of Social Issues*, 57, 207-228. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00209>
- Crumb, L., Haskins, N., Dean, L., & Avent Harris, J. (2020). Illuminating social-class identity: The persistence of working-class African American women doctoral students. *Journal of Diversity in Higher Education*, 13(3), 215-227. <https://doi.org/10.1037/dhe0000109>
- Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi. (2022, 17 Ekim). *Eylül 2022’de açlık sınırı 7 bin 300 TL, yoksulluk sınırı 25 bin 252 TL!* <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9358>
- Dragano, N., Reuter, M., & Berger, K. (2022). Increase in mental disorders during the COVID-19 pandemic--the role of occupational and financial strains: an analysis of the german

- national cohort (NAKO) Study. *Deutsches Aertzblatt International*, 2022(119), 179-187. DOI: 10.3238/arztebl.m2022.0133
- Easterbrook, M. J., Kuppens, T., & Manstead, A. S. (2020). Socioeconomic status and the structure of the self-concept. *British Journal of Social Psychology*, 59(1), 66-86. <https://doi.org/10.1111/bjso.12334>
- Eisenberg, D., Golberstein, E., & Gollust, S. E. (2007). Help-seeking and access to mental health care in a university student population. *Medical Care*, 45(7), 594-601. <https://www.jstor.org/stable/40221479>
- Fiske, S. T. (2007). On prejudice & the brain. *Daedalus*, 136(1), 156-159. <https://doi.org/10.1162/daed.2007.136.1.156>
- Garrison, Y. L., Rice, A., & Liu, W. M. (2021). The American meritocracy myth stress: Scale development and initial validation. *The Counseling Psychologist*, 49(1), 80-105. <https://doi.org/10.1177/0011000020962072>
- Greenleaf, A. T., Ratts, M. J., & Song, S. Y. (2016). Rediscovering classism: The humanist vision for economic justice. *Journal of Humanistic Psychology*, 56(6), 646-664 <https://doi.org/10.1177/0022167816652525> .
- Gözen, Ö., & Buz, S. (2020). Türkiye’de koruyucu ve önleyici ruh sağlığı uygulamaları: Sosyal hizmet uzmanları ve hastaların deneyimlerine dair nitel bir araştırma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 18-42. <https://doi.org/10.18863/pgy.662628>
- Gunnar, M., & Quevedo, K. (2007). The neurobiology of stress and development. *Annu. Rev. Psychol.*, 58, 145-173. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085605>
- Hernandez, J.O. (2013). *Development and psychometric validation of the Perceived Classism Scales: measures of perceived social class discrimination* [Unpublished doctoral dissertation]. The University of Iowa.
- Hutchison, B. (2011). The influence of perceived poverty and academic achievement on school counselor conceptualization. *Equity & Excellence in Education*, 44(2), 203-220. <https://doi.org/10.1080/10665684.2011.561740>
- Jordan, J. A., Lawler, J. R., & Bosson, J. K. (2021). Ambivalent classism: The importance of assessing hostile and benevolent ideologies about poor people. *Basic and Applied Social Psychology*, 43(1), 46-67. <https://doi.org/10.1080/01973533.2020.1828084>
- Joy, E.E.(2022). *Development and validation of a scale measuring psychologists’ perceived competency with clients experiencing low income or economic marginalization* [Unpublished doctoral dissertation]. Purdue University.
- Kağnıcı, D.Y.(2019). *Kültür ve psikolojik danışma*. Pegem Akademi Yayınları.
- Kaplan, S. A., Calman, N. S., Golub, M., Davis, J. H., Ruddock, C., & Billings, J. (2006). Racial and ethnic disparities in health: A view from the South Bronx. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 17(1), 116-127. doi: 10.1353/hpu.2006.0026
- Keklik, İ. (2022). Internationalization of counseling: Integrating the Western theories and practices into the local ways. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 2022, 1-8. <https://doi.org/10.1002/jmcd.12252>
- Köylüoğlu, B., & Yalçınkaya-Alkar, Ö. (2021). Psikoterapistlerin mesleki yeterliliğini belirleyici bazı değişkenler: Yeterliliğinin değerlendirilmesi, kişisel terapi, öz bakım, duygusal yeterlilik. *Muhakeme Dergisi*, 4(1), 14-27. DOI: 10.33817/muhakeme.844422
- Kraus, M. W., Park, J. W., & Tan, J. J. (2017). Signs of social class: The experience of economic inequality in everyday life. *Perspectives on Psychological Science*, 12(3), 422-435. DOI: 10.1177/1745691616673192

- Kraus, M. W., & Stephens, N. M. (2012). A road map for an emerging psychology of social class. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(9), 642-656. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2012.00453.x>
- Kraus, M. W., Côté, S., & Keltner, D. (2010). Social class, contextualism, and empathic accuracy. *Psychological Science*, 21(11), 1716-1723. <https://doi.org/10.1177/0956797610387613>
- Kraus, M. W., Piff, P. K., & Keltner, D. (2009). Social class, sense of control, and social explanation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 992-1004. <https://doi.org/10.1037/a0016357>
- Kraus, M. W., Piff, P. K., Mendoza-Denton, R., Rheinschmidt, M. L., & Keltner, D. (2012). Social class, solipsism, and contextualism: How the rich are different from the poor. *Psychological Review*, 119(3), 546-572. <https://doi.org/10.1037/a0028756>
- Kuriloff, P., & Reichert, M. C. (2003). Boys of class, boys of color: Negotiating the academic and social geography of an elite independent school. *Journal of Social Issues*, 59(4), 751-769. <https://doi.org/10.1046/j.0022-4537.2003.00088.x>
- Langhout, R. D., Drake, P., & Rosselli, F. (2009). Classism in the university setting: Examining student antecedents and outcomes. *Journal of Diversity in Higher Education*, 2(3), 166-181. <https://doi.org/10.1037/a0016209>
- Langhout, R. D., Rosselli, F., & Feinstein, J. (2007). Assessing classism in academic settings. *The Review of Higher Education*, 30(2), 145-184. doi: 10.1353/rhe.2006.0073
- Levy, L. B., & O'Hara, M. W. (2010). Psychotherapeutic interventions for depressed, low-income women: A review of the literature. *Clinical Psychology Review*, 30(8), 934-950. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.06.006>
- Liu, W. M. (2012). Developing a social class and classism consciousness. In E.M. Altmeier, & J.C. Hansen (Ed.), *The Oxford handbook of counseling psychology* içinde (s.326-345), New York: Oxford University Press.
- Liu, W. M. (2013). Introduction to social class and classism in counseling psychology. W.M. Liu (Ed.). *The Oxford handbook of social class in counseling* (pp. 3-20). Oxford University Press. <https://124.im/iUu1>
- Liu, W. M., & Ali, S. R. (2005). Addressing social class and classism in vocational theory and practice: Extending the emancipatory communitarian approach. *The Counseling Psychologist*, 33(2), 189-196. <https://doi.org/10.1177/0011000004272269>
- Liu, W. M., Soleck, G., Hopps, J., Dunston, K., & Pickett Jr, T. (2004). A new framework to understand social class in counseling: The social class worldview model and modern classism theory. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 32(2), 95-122. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.2004.tb00364.x>
- Liu, W.M.(2011). *Social class and classism in the helping professions*. Sage Publications.
- Lott, B. (2002). Cognitive and behavioral distancing from the poor. *American Psychologist*, 57(2), 100-110. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.2.100>
- Lott, B. (2012). The social psychology of class and classism. *American Psychologist*, 67(8), 650-658. <https://doi.org/10.1037/a0029369>
- Manstead, A. S. (2018). The psychology of social class: How socioeconomic status impacts thought, feelings, and behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 57(2), 267-291. <https://doi.org/10.1111/bjso.12251>
- Murdock, N.Y.(2016). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları* (F. Akkoyun, Çev.Ed.). Nobel Yayınları.

- Murry, V. M., Heflinger, C. A., Suiter, S. V., & Brody, G. H. (2011). Examining perceptions about mental health care and help-seeking among rural African American families of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(9), 1118-1131. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-010-9627-1>
- Ratts, M.J., & Pedersen, P.B.(2014). Counselor–advocate–scholar model: merging multiculturalism and social justice. In M.J. Ratts ve P.B. Pedersen (Eds.). *Counseling for multiculturalism and social justice* (pp. 51-59). American Counseling Association.
- Romero-Canyas, R., Downey, G., Berenson, K., Ayduk, O., & Kang, N. J. (2010). Rejection sensitivity and the rejection–hostility link in romantic relationships. *Journal of Personality*, 78(1), 119-148. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2009.00611.x>
- Russell, G. (1996). Internalized classism: The role of class in the development of self. *Women & Therapy*, 18(3-4), 59-71. https://doi.org/10.1300/J015v18n03_07
- Santrock, J.W.(2011). *Yaşam boyu gelişim* (G.Yüksel, Çev. Ed.). Nobel Yayınları.
- Smith, L. (2005). Psychotherapy, classism, and the poor: Conspicuous by their absence. *American Psychologist*, 60(7), 687-696. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.7.687>
- Smith, L. (2008). Positioning classism within counseling psychology's social justice agenda. *The Counseling Psychologist*, 36(6), 895-924. <https://doi.org/10.1177/0011000007309861>
- Smith, L., Foley, P. F., & Chaney, M. P. (2008). Addressing classism, ableism, and heterosexism in counselor education. *Journal of Counseling & Development*, 86(3), 303-309. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2008.tb00513.x>
- Stephens, N. M., Fryberg, S. A., Markus, H. R., Johnson, C. S., & Covarrubias, R. (2012). Unseen disadvantage: how American universities' focus on independence undermines the academic performance of first-generation college students. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(6), 1178-1197. DOI: 10.1037/a0027143
- Stephens, N. M., Markus, H. R., & Phillips, L. T. (2014). Social class culture cycles: How three gateway contexts shape selves and fuel inequality. *Annual Review of Psychology*, 65(1), 611-634. doi: 10.1146/annurev-psych-010213-115143
- Stephens, N. M., & Townsend, S. S. (2013). Rank is not enough: Why we need a sociocultural perspective to understand social class. *Psychological Inquiry*, 24(2), 126-130. DOI: 10.1080/1047840X.2013.795099
- Sue, D. W., Arredondo, P., & McDavis, R. J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to the profession. *Journal of Counseling & Development*, 70(4), 477-486. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1992.tb01642.x>
- Thompson, M. N., & Subich, L. M. (2013). Development and exploration of the experiences with classism scale. *Journal of Career Assessment*, 21(1), 139-158. <https://doi.org/10.1177/1069072712450494>
- Tuzgöl-Dost, M. (2020). Okul psikolojik danışmanlarına göre ilkokullardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin durumu ve sorunları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1673-1690. <https://doi.org/10.17755/esosder.715029>
- Tuzgöl-Dost, M., & Keklik, İ. (2012). Alanda çalışanların gözünden psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 389-407. <https://acikerisim.mehmetakif.edu.tr/xmlui/handle/11672/206?show=full>
- Walpole, M. (2003). Socioeconomic status and college: How SES affects college experiences and outcomes. *The Review of Higher Education*, 27(1), 45-73. doi: 10.1353/rhe.2003.0044
- Watson, D. M. (2019). Counselor knows best: A grounded theory approach to understanding how working class, rural women experience the mental health counseling process. *Journal of Rural Mental Health*, 43(4), 150-163. <https://doi.org/10.1037/rmh0000120>
- Wentworth, P. A., & Peterson, B. E. (2001). Crossing the line: Case studies of identity development in first-generation college women. *Journal of Adult Development*, 8(1), 9-21. <https://doi.org/10.1023/A:1026493620218>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Biological, psychological and social factors affect human development simultaneously. Socio-cultural factors could be invisible while biological factors create concrete effects. A rich variety of research has explored the cultural factors that make every person different from each other and so far, concepts such as sex, gender, age, ability, race, religion, poverty have been kept in focus. However, social class and classism seem to be neglected despite the unavoidable effects on every day life. Lower class people suffer from educational barriers, unemployment, constant hopelessness about the future, low income, living in the dangerous neighbourhoods, etc. On the other hand they may be the subjects of class based discrimination. Disadvantages of being lower class and facing classism may be harmful also for the therapeutic relationship in the counseling process. Therefore, mental health professionals should be aware of these concepts and their reflections to the counseling process. This study is a review aiming to improve the awareness of counselors who practice in Turkey about the social class and classism. First, concepts of social class and classism were defined and implications for counseling were reviewed. Finally suggestions for counselors were presented.

Social Class and Classism

Social class is the combination of one's ranking in the social hierarchy in terms of education, income, occupation and subjective perceptions of this ranking. It is a complex concept and slightly different from the socio-economic status (SES). SES means only the ranking in the hierarchy while social class contains subjective perceptions about this ranking as well. There have been various attempts to classify social classes but according to one of the well accepted theories it consists of poor, working class, middle class and upper class. Lower class people often have to live with the problems such as low income, educational barriers, dangerous neighborhoods, hopelessness, air pollution, lack of quality in public services, etc. In addition to these problems poor and working class people could be exposed to class based discrimination. There are different types of classist attitudes such as institutional classism and interpersonal classism. All of these problems of being disadvantageous with respect to social class could cause mental health issues. Negative attitudes toward seeking help, prejudice to counseling, previous classist experiences in counseling process and such problems may decrease the quality and functionality of counseling with disadvantageous groups. Hence, mental health professionals should be aware of specific things.

Reflections of Social Class and Classism Issues on Counseling Process and Counselors' Responsibilities

Counselors and clients may be parts of different social classes and if the counselor is not conscious about the class based background of his/her client there may be a lack of harmony between two parties. Besides, if the client has previous classist experiences in the health services, he or she may have hard time maintaining trust to the counselor and counseling process. According to findings, lower class clients could have anxiety for stigmatizing and be resistant throughout the helping process. Intervention strategies should be compatible with the financial situation of the clients. Otherwise, drop-outs may occur.

Every social class has it's own cultural background and behavior patterns. For instance, people from lower and working class tend to resolve problems without help, hide feelings from others and be reluctant to seek help from mental health professionals and prefer traditional sources instead. On the other hand, counselors may discriminate clients from lower classes unwillingly. Assuming that people from lower class people can not take advantage of counseling, they have kind of problems can not be solved with the help of counseling and it is impossible to empathise with them for the privileged people, is classist. Counselors have responsibilities to maintain functional therapeutic relationship with the disadvantaged groups. They should make efforts at the early stages of counseling process to get to know client on social class basis. According to American Psychological Association (APA), to work effectively with the lower class clients; improving skills via training and supervision, being aware of the relationship between well being and financial status and socio-economic inequities in the society, advocating disadvantaged groups beyond the counseling practice are ethical mandatories. According to results of another study, best practices with the disadvantaged groups are possible thanks to awareness, education, knowledge, skill and advocacy.

Discussion & Conclusion

Social class based issues affects people in multidimensional ways. Access to even basic and vital resources (nutrition, housing, clothing, etc.) depends on the financial situation. As financial resources so important for one to be healthy, disadvantaged groups should not be neglected in the research and practice field of mental health services. Multicultural mindset in the counseling contains not only the racial issues but also social class related situations. Therefore, during the counselor training process, social class and poverty related subjects should take bigger parts. In addition, lack of social class related researches also creates a classist atmosphere. Researches need to be conducted to explore disadvantaged groups mental health problems, coping strategies and resilience.